

Stockholm, 1982

Toespraak van de Columbiaanse schrijver Gabriel Garcia Marquez tijdens zijn inontvangstneming van de Nobelprijs voor literatuur

DE EENZAAMHEID VAN LATIJNS-AMERIKA

Antonio Pigavetta, de Florentijnse scheepvaarder die Magellaan vergezelde op zijn eerste reis rond de wereld, hield een nauwgezet dagboek bij over zijn reis door ons Zuid-Amerikaans continent. Dit dagboek lijkt wel een avontuur in de verbeelding te zijn. Zo vertelde Pigavetta dat hij varkens had gezien met hun navel op de rug, en vogels zonder poten, dat de vrouwtjes van bepaalde soorten hun eitjes uitbroedden op de ruggen van de mannetjes, en dat nog andere soorten zoals de jan-van-genten zonder tongen, bekken hadden die leken op een lepel. Hij schreef dat hij een monster van een dier had gezien met het hoofd en de oren van een muilnier, de romp van een kameel, de hoeven van een hert en het gehinnik van een paard. Ook vertelde hij dat ze voor de eerste inboorling die ze in Patagonië hebben ontmoet, een spiegel hadden geplaatst en hoe deze overgevoelige reus zijn verstand verloor uit vrees voor het beeld van zijn aangezicht...

Dit korte en fascinerende boekje waarin we al de kiemen van onze hedendaagse romans kunnen waarnemen, is zeker niet de meest verrassende getuigenis over onze Latijns-Amerikaanse werkelijkheid van die tijd. De kroniekschrijvers van Indië bijvoorbeeld, hebben ons ontelbare andere wonderbaarlijke getuigenissen achtergelaten. De meest bekende is wel deze over Eldorado, ons denkbeeldig land waarnaar veel gezocht, maar dat nooit gevonden werd. Het kwam voor op vele kaarten gedurende een lange periode en veranderde telkens van locatie en omvang naargelang de grillen van de toenmalige cartografen.

Het verhaal van de mythische Alvar Nunez Cabeza de Vaca die op zoek was naar de bron van de eeuwige jeugd, vertelt dat hij gedurende acht jaar het noorden van Mexico verkend heeft in een waanzinnige expeditie waarvan de leden elkaar opaten. Slechts vijf van de zeshonderd die vertrokken, keerden terug naar huis. Een van de vele mysteries die nooit onthuld werden, is dat van de elfduizend muilnieren die elk geladen met honderd pond in gewicht aan goud, op een dag vertrokken uit Cuzco om het losgeld van Atahualpa te betalen en die nooit op hun bestemming aankwamen. Later, gedurende de koloniale periode, zouden er goudklompjes gevonden zijn in de magen van kippen die verkocht werden in Cartagena de Indias. De krankzinnige goudkoorts onder de oprichters van Latijns-Amerika, was de nagel aan onze doodskist tot op zeer recente datum. Om maar een voorbeeld te geven: nog maar in de vorige eeuw werd er een Duitse missie aangesteld om de bouw van een spoorweg tussen de oceanen over de Panamanianse landengte te bestuderen. Deze missie concludeerde dat het project uitvoerbaar was op voorwaarde dat de rails niet vervaardigd werden van ijzer (wat in de streek een schaars metaal was), maar wel van goud...

De onafhankelijkheid van de Spaanse overheersing heeft ons niet gered van deze waanzin: generaal Antonio Lopez de Santa Anna die driemaal dictator was van Mexico, liet zowaar zijn rechterbeen dat hij verloren had in de zogenoemde 'War of the Cakes', in pracht en praal begraven. Generaal Garcia Moreno regeerde gedurende 16 jaar over Ecuador als een absoluut monarch. Zijn dode lichaam, gekleed in volledig uniform en borstharnas met al zijn medailles, zat rechtop op de presidentiële troon. Generaal Maximilan Hernandez Martinez, de theosofische despoot van El Salvador die dertigduizend boeren heeft laten doden tijdens een woeste moordpartij, vond een pendel uit om te ontdekken of voedsel al dan niet vergiftigd was en liet de straatlampen overtrekken met rood papier om een roodvonkepidemie te bestrijden. Het monument van Generaal Francisco Morazan dat opgericht werd op de hoofdplaats van Tegucigalpa, is in werkelijkheid een standbeeld van Marshall Ney dat gekocht werd in een opslagplaats van tweedehandsbeelden in Parijs.

[...] Nooit hebben wij, Latijns-Amerikanen, een moment van sereniteit gekend. Ooit hadden we een president, begaan met het lot van de mens, die verweekeld was in een paleisoorlog en stierf terwijl hij helemaal in zijn eentje vocht tegen een heel leger. Een ander goedaardig man en een democratische militair werden elk van het leven beroofd tijdens twee vliegtuigrampen die voorkwamen onder zeer verdachte omstandigheden; omstandigheden die nooit werden opgehelderd...

Er zijn vijf oorlogen geweest, zeventien staatsgrepen en de opkomst van een duivelse dictator die in naam van God de eerste volkerenmoord in het Latijns-Amerika van onze tijd tot stand heeft gebracht. Momenteel sterven twintig miljoen Latijns-Amerikaanse kinderen voor hun tweede verjaardag; dat is meer dan al de kinderen tezamen, geboren in Europa sinds 1970. Bijna honderdtwintigduizend mensen zijn verdwenen als gevolg van repressie wat te vergelijken is met alsof vandaag niemand zou weten waar al de inwoners van Uppsala (Zweden) waren. Vele vrouwen die gearresteerd werden tijdens hun zwangerschap, hebben hun kinderen gebaard in Argentijnse gevangenissen. Maar dan nog; waar of wie hun kinderen zijn is niet gekend: ofwel werden ze doorverkocht in geheime adoptie ofwel geïnterneerd in weeshuizen door de militaire autoriteiten. Tweeduizend Latijns-Amerikaanse mannen en vrouwen en meer dan honderdduizend mensen uit drie heel kleine hardnekkige landjes in Centraal-Amerika: Guatemala, El Salvador en Nicaragua, hebben hun leven moeten opofferen in de strijd tegen deze afschuwelijke gang van zaken. Als dit zou gebeuren in de Verenigde Staten, zou het proportionele aandeel één miljoen zeshonderd gewelddadige doden betekenen in vier jaar tijd. Een miljoen mensen zijn gevlucht uit Chili, een land dat bekend staat om zijn traditie van gastvrijheid; dat is tien procent van de Chileense bevolking. Uruguay, een piepklein landje met tweeënhalf miljoen inwoners, een landje dat zichzelf altijd beschouwde als één van de meest geciviliseerde landen van het continent, heeft één op vijf van zijn bewoners verloren aan ballingschap. De burgeroorlog in El Salvador heeft sedert 1979 ongeveer één vluchteling per 20 minuten voortgebracht. Als er een land gevormd zou worden van al de Latijns-Amerikanen die in ballingschap of in gedwongen emigratie leven, zou het een grotere bevolking hebben dan Noorwegen.

Ik waag het te denken dat het deze uitzinnige werkelijkheid is, en niet alleen de literaire uitdrukking daarvan, die dit jaar de aandacht van de Zweedse Academie der Letteren heeft gekregen. Een werkelijkheid die niet die van het papier is, maar met ons leeft en ieder moment van onze ontelbare doden bepaalt. Een werkelijkheid ook, die een bron van onverzadigbare schepping vol ongeluk en schoonheid voedt, en één waarvan deze nostalgische Columbiaan slechts een door het lot aangewezen cijfer is. Dichters en bedelaars, musici en profeten, krijgslieden en booswichten, alle schepsels van die buitensporige werkelijkheid, hebben maar een gering beroep hoeven doen op de verbeeldingskracht. De grootste uitdaging voor ons is immers het gebrek geweest aan elementaire hulpmiddelen om ons bestaan geloofwaardig te maken. Dit, vrienden, is de kern van onze eenzaamheid.

Wij, Latijns-Amerikanen, zijn reeds verlamd en verbijsterd door de buitenzinnigheid van onze eigen ellende in onze wereld. Als het dus voor ons al zo moeilijk is om onze situatie te begrijpen, is het zeker niet moeilijk te verstaan dat de denkers van de noordelijke kant van de wereld, die zo verrukt zijn over hun eigen westerse cultuur, geen degelijke middelen hebben gevonden om onze werkelijkheid op een correcte manier te interpreteren. Helaas blijft het westen ons benaderen met haar eigen waardemeter zonder er bij stil te staan dat het leven voor ons verschillend is en dat onze zoektocht naar onze eigen identiteit al even vurig en bloedig is voor ons als het was voor hen. Onze werkelijkheid interpreteren volgens denkpatronen die ons vreemd zijn, draagt er alleen maar toe bij ons steeds onbekender, onvrijer, steeds eenzamer te maken. Misschien zou oud kwetsbaar Europa meer medevoelend zijn als het ons probeerde te zien vanuit de ervaring die het heeft met zijn eigen verleden. Vergeet Europa immers niet dat bijvoorbeeld Londen driehonderd jaar nodig had om zijn eerste omwalling te bouwen en nog eens driehonderd vooraleer het zijn eerste bisschop had; dat Rome pas vastgelegd werd in de geschiedenis door toedoen van een Etruskische koning, nadat het ongeveer twintig eeuwen lang in de duisternis van onzekerheid verbleef; dat het pacifistische Zwitserland van vandaag dat ons zo bekoort met zijn milde kazen en spitsvondige horloges, in de 16de eeuw een bastion van huismoordenaars was dat van Europa een bloedbad heeft gemaakt? Zelfs tijdens het hoogtepunt van de Renaissance, het tijdperk waarin de klassieke oudheid werd opgehemeld, hebben twaalfduizend huursoldaten van de keizerlijke legers Rome geplunderd en platgewalst en zo achtduizend van zijn inwoners gedood...

[...] Het westen moet ons fundamenteel anders gaan bekijken. Jullie solidariteit met ons maakt ons niet minder eenzaam zolang we geen daden van echte steun zien aan de mensen die het verlangen hebben een eigen leven te leiden in een wereld waarvan alle goede dingen onder elkaar verdeeld worden.

Latijns-Amerika wil niet een willoze pion zijn en zou dat ook nooit mogen zijn, zoals het ook niet wil dat zijn authenticiteit en onafhankelijkheid louter als frisse voorbeelden dienen voor het westelijk halfmond. Niettegenstaande dat de ver gevorderde ontwikkelingen in de reismogelijkheden de enorme geografische afstand tussen Amerika en Europa verkleind hebben, lijkt het wel dat deze

ontwikkelingen tegelijkertijd onze cultuurkloof vergroot hebben. Want waarom wordt de eigenheid van onze literatuur onvoorwaardelijk erkend, terwijl onze uiterst moeizame pogingen om sociale veranderingen door te voeren, met argwaan worden neergehaald? Waarom moet het ontwikkelde Europa zich per se afvragen of het niet mogelijk is dat zijn westers systeem van sociale rechtvaardigheid ook een streefdoel zou kunnen zijn voor ons Latijns-Amerikanen maar dan uitgevoerd volgens andere methoden en in andere omstandigheden? Neen: het mateloze geweld en verdriet van onze geschiedenis zijn het resultaat van eeuwenlang onrecht en eindeloos leed en niet van een drieduizend mijl van ons bed beraamd complot. Vele Europese leiders en denkers hebben dat nochtans gedacht, met de kinderlijkheid van grootvaders die de vruchtbare dwaasheden van hun jeugd zijn vergeten, alsof er voor Latijns-Amerika geen ander lot mogelijk was dan overgeleverd te zijn aan de twee grote heer en meesters van de wereld...

Ondanks de onderdrukking en plundering, ondanks dat wij aan ons lot zijn overgelaten, blijft ons antwoord 'leven'. Noch overstromingen en plagen, noch hongersnood en aardbevingen, noch eindeloze oorlogen eeuw na eeuw, hebben de hardnekkige weerstand van het leven tegen de dood kunnen indijken. Ieder jaar zijn er vierenzeventig miljoen meer geboortes dan sterftes; een voldoende aantal nieuwe levende zielen om New York ieder jaar zeven maal te bevolken. De meerderheid onder hen is geboren in landen met weinig bestaansmiddelen, waarvan velen in Latijns-Amerika. Aan de andere kant zijn de meer welstellende landen erin geslaagd voldoende vernietigende kracht bijeen te brengen om niet alleen elk menselijk wezen dat ooit heeft bestaan, maar zelfs elk ander levend wezen dat ooit het licht zag op deze planeet van ellende, maar liefst honderd keer te vernietigen...

Op een dag zoals vandaag heeft mijn meester William Faulkner op deze zelfde plaats gezegd dat hij weigert het einde van het mensdom te erkennen. Ik zou me niet waardig voelen om hier te staan waar hij ooit heeft gestaan, was het niet dat ik me ten volle bewust ben van het feit dat voor het eerst in de geschiedenis van de mensheid de kolossale ramp die hij 32 jaar geleden weigerde te erkennen, nu een simpel wetenschappelijke mogelijkheid is geworden.

Oog in oog met de realiteit die onze zinnen te boven gaat, die in vroegere tijden utopisch moet geleken hebben, voelen verhalenvertellers zoals ik die in staat zijn om alles te geloven, zich geroepen om te geloven dat het nog niet te laat is om een kleinere utopie te scheppen: een nieuwe en grenzeloze utopie over een wereld waar niemand voor iemand anders kan beslissen hoe die moet sterven; waar liefde echt kan zijn en waar geluk mogelijk is; waar de opeenvolgende generaties van honderd jaar eenzaamheid eindelijk en voor altijd een tweede kans op aarde zullen hebben.

VERTALING: Saskia Roelandts